

A LÁTÁSSÉRÜLT SZEMÉLYEK KÖZSZOLGÁLTATÁSOKHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉSE

ACCESS TO PUBLIC SERVICES FOR THE VISUALLY IMPAIRED PERSONS

Hegedűs Brigitta* – Ritó Evelin**

Absztrakt

Az ember és kutyák kapcsolatát vizsgálva azt láthatjuk, hogy az ember igen sokféleképpen használta és használja saját céljaira a kutyákat. Leggyakrabban kísérőtársként, házőrzőként, vadásztársként vagy nyájőrző szolgálaként, de használták őket harci feladatokra, sőt még élelmiszertartaléknak is. A segítő kutyák alkalmazása a kutyák egy-egy speciális képességét helyezi fókuszba és fordítja saját „javára”. A tanulmány célja, hogy vizsgálat tárgyává tegye a vakvezető kutyával közlekedő személyek mindennapjaiban megjelenő problémákat, kifejezetten a közigazgatási jog oldaláról megvilágítva. A kutatás során kritikai elemző módszer kerül alkalmazásra a jogi környezet feltárása és a gyakorlati problémák vizsgálata során egyaránt.

Kulcsszavak: vakvezető kutya, közszolgáltatás, fogyatékossgal élő személy, látássérült, egyenlő bánásmód

Abstract

Examining the relationship between humans and dogs, we can see that humans used and use dogs for their own purposes in many different ways. Most often, they were used as companions, house guards, hunting companions or herd guarding servants, but they were also used for combat tasks and even as food reserves. The use of assistance dogs focuses on one of the special abilities of the dogs and turns them to their own "benefit". The purpose of this study is to investigate the problems that appear in the everyday life of people who use guide dogs, especially from the point of view of administrative law. During the research, a critical analytical method is used both in the exploration of the legal environment and in the investigation of practical problems.

Keywords: guide dog, public service, disabled person, visually impaired, equal treatment

1. Bevezető gondolatok

A történelem során az ember folyamatosan tágította a kutyák alkalmazásának területeit, kezdetben csak a vadászatok alatt használta segítségüket, majd később például pásztorként, szánhúzóként, segítőként vette igénybe őket, valamint közrendvédelmi és bűnügyi célok végrehajtására fogta munkára.

* Hegedűs Brigitta, elsőéves nappali tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, hegedusbrigi96@gmail.com

** Dr. Ritó Evelin, PhD egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Államtudományi Intézet, Közigazgatási Jogi Tanszék, evelin.rito@uni-miskolc.hu

Már időszámításunk előtt is jellemző volt a birodalmakra, hogy harcaikhoz, sikereik eléréséhez állatokat vegyenek igénybe. Íródtak olyan feljegyzések, amik azt bizonyítják, hogy a kutyák jó szolgálatot tettek a csaták során. Mindez nem a modern kor vívmánya, a történetírás kezdete óta vannak írások a témáról. Homérosz például üzenetvivőként említette őket. Egyes források szerint a rómaiak voltak az elsők, akik célirányosan képezték harcászati célra kutyákat, gyakran a biztos halálba küldve őket ezzel. A XIX. századtól kezdve a háborús időszakokban is alkalmaztak kutyákat, önálló kutyásegységeket hoztak létre haderejükben a birodalmak. Az állatok kezelésében ezen időben előrelépés történt, mert már nem vértették fel az állatokat, és nem küldték őket az első sorokba harcolni, inkább üzenetek és fegyverek hordozójának használták őket, valamint a sebesültek felkutatására. Majd később, főleg a II. világháború időszakában, ismét régi szerepükben alkalmazták az állatokat, kiegészítve néhány új feladattal, új felhasználási területtel munkájukat.

Mint látható az ember és a kutya kapcsolata több ezeréves múltra tekint vissza. Az emberrel való kapcsolat a kutya számára kiemelkedő jelentőségű, és az emberi környezethez való adaptálódottság egyik megnyilvánulásának tekinthető. Etológiai kutatások eredményeként ismert, hogy a társas életet élő állatokra négy alapvető magatartásforma jellemző: a szociális vonzódás, az együttműködés a fajtársakkal a közös célok érdekében, az altruizmus és a kommunikáció.

2. Fogalmi alapvetések

A fogyatékos fogalma sokat változott az elmúlt két évtizedben. A Magyarországon használatos meghatározások egyre inkább igazodnak a nemzetközileg is elismert meghatározásokhoz. Megfigyelhető azonban, hogy a fogyatékos fogalmát sok esetben felcserélik a „sérült”, „akadályozott”, „különleges szükségletű” meghatározások, ezek azonban nem csak az elnevezésben jelentenek változást, hanem a társadalmi megítélés, hozzáállás, közösségi törekvések szintjén is fejlődést sugallanak.¹

Megkülönböztethetők orvosi és szociális fogyatékoságok, amelyeket a következők szerint jellemezhetünk:

a) orvosi fogyatékoság: ez a fajta megközelítés az elterjedtebb, amely az egyénből indul ki, valamely testi vagy értelmi képesség károsodása, amellyel mások egy elfogadott norma szerinti mértékben rendelkeznek.

b) szociális fogyatékoság: társadalmi közösségből indul ki, itt a képesség károsodása önmagában nem számít károsodásnak, akkor válik azzá, ha a társadalomban ez hátrányt jelent.²

Egy másik értelmezés oldaláról megközelítve, a gyógypedagógiai értelmezés szerint hat csoport különíthető el: az értelmi fogyatékosok, a látássérültek, a hallássérültek, a mozgáskorlátozottak, a beszédben akadályozottak, valamint a teljesítmény- és viselkedészavarokkal küzdők. Nevelésük, oktatásuk, fejlesztésük sajátos pedagógiai eljárások alkalmazását igényli.³

¹ NAGY Beáta: Challenging the Male Norm of Employment: Evidence from Sweden, Norway, and Hungary, in: Global Perspectives on Gender Equality. Reversing the Gaze. (szerk: Kabeer, N.–Stark, A.–Magnus, E. eds.), New York: Routledge, UNRISD Research in Gender and Development, 87–111.

² TOLNAYNÉ CSATTOS Márta: Az elemi rehabilitáció magyarországi története, szolgáltatási formák, in: Látássérült személyek elemi rehabilitációja 4. (szerk: Prónay Beáta-Szabó Anna) Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, 2007.

³ MESTERHÁZI Zsuzsa: A gyógypedagógiai nevelés mint terápia. Iskolakultúra, 11(2), 29–33. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/19416> (letöltés ideje: 2022. október 8.)

A fogyatékos személy jogi meghatározása Magyarországon a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. számú törvényben kerül rögzítésre. A jogszabály 4.§ a) pontja a következőket rögzíti: „Fogyatékos az a személy, aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszicho szociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.”

Az OECD kutatása során meghatározásra került az általuk elfogadott fogalom, miszerint különleges nevelési szükségletű az a gyermek, akinek a többiekétől eltérő, megemelt szintű személyi és tárgyi megsegítése szükséges, amelynek minősítése történhet szabvány orvosi ismérvek alapján; vagy tanulási akadályok, nehézségek (részképesség zavarok) alapján; illetve kulturális, szociális, vagy nyelvi akadályok szerint.⁴

A WHO szerint: „az egészség a teljes testi, lelki és szociális jólét állapota, és nem csupán a betegség hiánya”, akkor azt is megállapíthatjuk, hogy a fogyatékos nem zárja ki az egészséget, tehát nem betegség, csupán egy állapot.”⁵

Földünkön 285 millió látássérült él, közülük 39 millióan vakok. A KSH 2011-es népszámlálási adatai szerint hazánkban 80.000 főt meghaladó a gyengén látók száma, köztük több mint 9.000 fő vak. Magyarországon becslések szerint közel 4-6.000 ember veszíti el látását évente, közülük csak mintegy 120-an használják a kutyát „közlekedési eszközként”.⁶

A látássérültség vagy látászavar, mint fogalom az éleslátásnál rosszabb látást jelent, amit úgy értékelnek, hogy gondot okoz-e az olvasásban, tájékozódásban, vagy a cselekvésekben. Súlyosabb esetekben teljes vagy részleges (csak fényérzékelés) vakságról, illetve gyengén látásról beszélhetünk. Látássérült személyek csoportját három kategóriára bonthatjuk a fogyatékos mértéke szerint: gyengén látó, alig látó, és vak.⁷

Gyengén látó kifejezésen a köznyelvben általában a látásnak mindenfajta romlását, csökkenését értik, azonban természetileg és pedagógiaileg a „gyengén látó” megjelölés pontosan körül határolt. A gyengén látók képesek a normál nyomtatású szövegek olvasására a megszokottnál lényegesen rövidebb olvasótávolságról (5-10 cm). Külső jegyek alapján sok esetben nem ismerhetőek fel, szemüveget sem minden esetben viselnek. A gyengén látók látó életmódot folytatnak, és ezért náluk gyakran megfigyelhető, hogy a munkavállalás során megpróbálják eltitkolni, vagy enyhíteni, illetve kisebbiteni látássérülésük mértékét.⁸

Az alig látók az ép látás maximum 10%-ával rendelkeznek. A teljesen vakok és az alig látók között mégis hatalmas különbség van, hiszen az alig látók fizikálisan látnak, ha ez a látás ugyan kismértékű is. Ennek ellenére nagy segítséget nyújt számukra a mozgásban, tájékozódásban, a mindennapi életben, viszont kevés ahhoz, hogy a síkírás-olvasást elsajátítani, vagy azt használni képesek legyenek. A WHO meghatározása szerint vakságnak nevezzük azt az állapotot, ha a látásélesség a jobban látó szemem nem haladja meg az 5%-ot, illetve a látótér nem nagyobb, mint 20 fokos. A vak emberek a tapintó-halló életmódot tanulják. Megkülönböztetjük a veleszületetten vak, és a szerzett, vagy később megvakult személyeket.

⁴ OECD: *Babies and Bosses - Reconciling Work and Family Life (Vol. 5): A Synthesis of Findings for OECD Countries*, http://www.oecd.org/document/45/0,3343,en_2649_34819_39651501_1_1_1_1,00.html. (letöltve: 2022. szeptember 10.)

⁵ GORDOSNÉ SZABÓ Anna: *Bevezető általános gyógypedagógiai ismeretek*, Budapest, 2004.

⁶ MEZŐSI Tamás: *A vakvezető kutyával közlekedő személyek jogai*, Miskolci Egyetem, 2012.

⁷ PAULOVICS Anita: *Segítő kutyák az ember szolgálatában*, *Miskolci Jogi Szemle* 2022/1. különszám 315–320.

⁸ FÖLDINÉ ANGYALOSSY Zsuzsa – GADÓ Márta – PRÓNAY Beáta: *Látássérült (látásfogyatékos) gyermekek, tanulók komplex vizsgálatának diagnosztikus protokollja* https://paks.tmsz.hu/userfiles/files/diagnosztikai_kezikonyv_6fejezet.pdf (letöltve: 2022. szeptember 1.)

3. Szemelvények a fogyatékkal élők jogainak védelmére megalkotott joganyagokból

A fogyatékkal élők jogainak védelmére megalkotott jogszabályok legfőbb célja, hogy biztosítsák a társadalom tagjai számára az egyenlő bánásmódot és a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés jogát és lehetőségét.

3.1. A Fogyatékos Személyek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény

A Fogyatékos Személyek Jogairól szóló ENSZ Egyezményt 2006. december 13-án fogadták el, amely a fogyatékossgal élő emberek jogairól szól. Az országok, akik aláírták vállalták, hogy betartják. Vállalták, hogy dolgoznak azért, hogy a fogyatékossgal élők jogai az élet minden területén egyformák legyenek a többi emberével.

Az Egyezmény célja az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelme és biztosítása a fogyatékossgal élő személyek számára. Az Egyezmény értelmében fogyatékossgal élő személynek nevezünk minden olyan embert, aki például mozgásában korlátozott vagy siket, vak vagy a világ dolgainak megértésével vannak nehézségei, vagy az érzelmeit, viselkedését más emberekkel való kapcsolatát nehezebben tudja szabályozni, mint a többi ember.

Az Egyezmény önálló cikket szentel a fogyatékos gyermekek jogainak. Az Egyezmény 3. cikke általános alapelvként fogalmazza meg a fogyatékossgal élő gyermekek formálódó képességeinek tiszteletét, és a fogyatékossgal élő gyermekek identitásuk megőrzéséhez fűződő jogának tiszteletben tartását. Ennek az alapelvnek a rögzítése azt jelenti, hogy az Egyezmény minden cikkének alkalmazásánál figyelembe kell venni.

Az Egyezmény 7. cikke kiemeli, hogy ezeket a gyermekeknek más gyermekekkel azonos alapon kell biztosítani valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását, valamint azt, hogy a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.

3.2. A fogyatékkal élő személyekre vonatkozó legfontosabb hazai jogszabályok

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény 1. §-ában meghatározza a jogszabály helyét és relevanciáját. Rögzíti, hogy a jogszabály célja, hogy a fogyatékos személyek jogait, valamint azok védelmét biztosítsa, továbbá elősegítse a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének önálló életvitelének és társadalmi életben való aktív részvételének hatékony érvényesülését.

Öt fő alapelv van érvényben:

1. Az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell munkájukat végezni, hogy az ne okozzon olyan károsodást, hogy fogyatékossgához vezessen és olyan körülményeket kell teremteni, amelyben a fogyatékos személyek képesek lesznek a könnyebb életre és a fogyatékossgukból fakadó terheik csökkenthetőek.
2. A fogyatékos személyekkel kapcsolatos magatartás tevékenység közben úgy kell eljárni, hogy az a fogyatékos állapot romlását megakadályozza és következményeit enyhítse.
3. A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos igényeit, és figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek.
4. A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért

lehelőséget kell biztosítani azokkal az új feltételekkel, amelyekkel lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való aktív részvételt.

5. Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkorai lehetőségeivel összhangban.

A jogszabály 3. §-ban kimondja, hogy a fogyatékos személyek az őket mindenki mással egyenlően megillető jogaikkal állapotukból fakadóan kevésbé tudnak élni, ezért indokolt, hogy minden lehetséges módon előnyben részesüljenek.⁹

A súlyos fogyatékoság minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékosági támogatás folyósításának szabályairól szóló 141/2000. (VIII.9.) kormányrendelet rögzíti a fogyatékoság minősítésére vonatkozó eljárási szabályokat, valamint a fogyatékosági támogatásra való jogosultság feltételeit.

A kormányrendelet az értelmező rendelkezések körében meghatározza a látási fogyatékos személy fogalmát:

1. Látási fogyatékosnak azt a személyt kell tekinteni,

- a) akinek látóélessége megfelelő korrekcióval

- aa) mindkét szemén 5/70,

- ab) az egyik szemén 5/50, a másik szemén három méterről olvas ujjakat,

- ac) az egyik szemén 5/40, a másik szemén fényérzékelés nincs, vagy a másik szeme hiányzik; rövidlátás esetén - a fenti látásélesség értékeitől függetlenül - csak az jogosult a fogyatékosági támogatásra, akinek közeli látásélessége Csapody V., vagy annál rosszabb, vagy

- b) akinek látótere mindkét oldalon körkörösén húsz foknál szűkebb. A szürkehályog műtéttel való gyógyíthatósága kérdésében a megyei, fővárosi vezető szemész szakorvos állásfoglalása az irányadó. Fogyatékosági támogatásra az a személy jogosult, akinek műtéti gyógyítását a szakorvos nem tartja indokoltnak, mivel a műtéti beavatkozástól állapotjavulás nem várható.¹⁰

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény rögzíti a jogszabály célját elismerve minden ember jogát ahhoz, hogy egyenlő méltóságú személyként élhessen, és hatékony jogvédelmet biztosítson a hátrányos megkülönböztetést elszenvedők számára, és meghatározza, hogy az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás előmozdítása elsősorban állami kötelezettség.¹¹

Kiemelt szerepe van továbbá az FNO¹² a funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozásának, amely alapján OEP¹³ besorolja egy táblázatba a fogyatékosági csoportokat, amelyekhez BNO kódok kerülnek hozzárendelésre. A BNO kódok jelzik az adott fogyatékoságot, amely megmutatja, hogy milyen állami támogatásban részesülhet az érintett fogyatékos személy.

Összességében az látható, hogy a fogyatékkal élők jogainak védelmére megalkotott jogszabályok legfőbb célja, hogy biztosítsák a társadalom tagjai számára az egyenlő bánásmódot és a szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés jogát és lehetőségét. A

⁹ 1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról

¹⁰ 41/2000. (VIII. 9.) Korm. rendelet a súlyos fogyatékoság minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékosági támogatás folyósításának szabályairól

¹¹ 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

¹² Harvey Abrams [et al.]: A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása (FNO). Egészségügyi Világszervezet. Budapest. 2003.

¹³ World Health Organization: A funkcióképesség, fogyatékoság és egészség nemzetközi osztályozása. Medicina Könyvkiadó 2001. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9632428382-hun-LR.pdf?sequence=124&isAllowed=y> (letöltve: 2022. október 1.)

jogszabályok megléte kifejezetten fontos és hasznos célt szolgál a fogyatékkal élő személyek számára, azonban a gyakorlati tapasztalatok alapján még ezek a jogszabályok is sokszor kevesek ahhoz, hogy a fogyatékkal élő személy ugyanúgy érvényesüljön a mindennapokban, mint egészséges társai.

4. A vakvezető kutyák jogi megítélése

A magyar jogalkotók a vakvezető kutyát, mint a látássérültek egyenlő esélyű hozzáférését biztosító lehetőséget, jogszabályok alkotásával ismerik el. A segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól szóló 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet 2. § (1) bekezdés a) pontja szerint a vakvezető kutya: a látássérült személy vezetésére kiképzett kutya, amely a segítő kutyák csoportjába sorolható.

Vakvezető kutyaként kell tekinteni arra a speciálisan kiképzett kutyára, amelyik

1. rendelkezik vakvezető kutya tanúsítvánnyal, és
2. a tanúsítvány adatai fellelhetők a MATESZE honlapján, és
3. vezető hámján szerepel a kiképző szervezet neve, és
4. a chipszám alapján azonosítható, hogy nyilvántartott, kiképzett vakvezető kutya.

Az országban egészen 2006-ig csak a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége Csepelen működő vakvezető kutyaiskolájában zajlott vakvezető kutya kiképzés. 2006-tól kezdődően Magyarországon kormányzati kezdeményezésre hálózatfejlesztési munkák kezdődtek, amelyek célja további vakvezető kutya kiképző szervezetek létrehozása volt.

Az első, Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségétől független, vakvezető kutyák képzésére szakosodott civil szervezet a Baráthegyi Vakvezető és Segítő Kutya Iskola Alapítvány 2006-ban alakult. A hálózatfejlesztési munka által létrehozott informális hálózat 2007 évtől EBFÓRUM néven működött, és eredményeként civil szakmai együttműködések kezdődtek a vakvezető kutyákkal foglalkozók, foglalkozni kívánók és az érdekvédelmi szervezetek között. 2008 évben kezdte meg működését a Hajdúsági Vakvezető és Segítőkutya Képzésért Alapítvány.

Összességében megállapítható, hogy a vakvezető kutyák története nagyon régre nyúlik vissza, viszont kiképző civil szervezetek sajnos csak 2006-tól működnek Magyarországon. Mai napig csak két egyesület működik tevékenyen, aki vakvezető kutya kiképzéssel foglalkozik, amely még mindig kevés, hiszen kevesebb kutyát képeznek ki és adnak át, mint ahány igény beérkezik. Ez abból adódik, hogy a kiképzők száma kevés, a másik probléma, hogy a kiképzéshez szükséges tanfolyam díjköteles, továbbá hiányzik a képzések díjának és az egyesületben dolgozó emberek munkájának állam általi támogatása is.

A magyar szabályozás alapján a látássérült személy vakvezető kutyájával jogosult az olyan nagyközönség előtt nyitva álló létesítményekbe (közszolgáltatást nyújtó szervezet, intézmény, középület, közintézmény a lakosság elől elzárt területek kivételével) belépni, és ott tartózkodni, mint a tömegközlekedési eszközök, üzletek (beleértve a bevásárló központokat, éttermeket, piacokat stb.), hotelek és más szálláshelyek, szociális, oktatási, kulturális intézmények, továbbá közfürdők és állatkertek, valamint egyéb közösségi terek. A vakvezető kutyával rendelkező látássérültek jogosultak a működőképes, de álló mozgólépcsők használatára is, valamint szájkosár nélkül utazhatnak a tömegközlekedési eszközökön.

A kutya hazánkba történő behozatala állatorvos által kiállított kutya útlevéllel történhet, amelyben feltüntetik a beadott oltásokat és fontos dátumokat. Karantén alkalmazása nem szükséges, de a veszettség elleni oltást kiemelten megkövetelik. Minden Magyarországra beutazó és innen kiutazó kutyát be kell oltani veszettség ellen (az oltást be kell adni legalább

21 nappal előbb, és egy évig érvényesnek kell lennie), valamint a kutyának chippel azonosítottak kell lennie.

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény kutyákra vonatkozó szakaszaiból kiolvasható, hogy belterületen nem minősül szabálysértésnek póráz nélküli sétáltatni a kutyát, amennyiben az folyamatosan megfelelő felügyelet alatt van, ellenben szabálysértés, ha a kutya felügyelet nélkül az utcára van engedve, illetve kiszökik. A kutya piszkot össze kell szedni az utcán, de ennek elmulasztása miatt a vakvezető és a mozgássérült segítő kutyák felhasználói nem vonhatóak felelősségre.

A segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól szóló 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet kimondja, hogy a vakvezető kutya segítő kutyának minősül. A segítő kutya típusa kiképzése és alkalmazhatósága szerint vakvezető kutya: a látássérült személy vezetésére kiképzett kutya.

5. Közszolgáltatások akadálymentesítésének elméleti kérdései és gyakorlati tapasztalatai

A közszolgáltatások fogalmára nincs egységes definíció, azonban az a közös, hogy mind a lakosság alapvető szükségleteinek kielégítését, mind az állam feladatainak ellátását biztosítják.

„A közszolgáltatások alatt olyan feladatok ellátásának biztosítását értjük, amelyek az adott feltételek között közösségi szervezést igényelnek és társadalmi közös szükségletek kielégítését szolgálják. A két feltételnek, a közösségi szervezésnek és a közös szükségletek kielégítésének együttesen kell főnnállnia.”¹⁴

Egy másik definíció szerint: „Közszolgáltatásnak azok a gazdasági szempontból új érték teremtésével járó tevékenységek tekinthetők, melyek tiszta vagy vegyes közjavak előállításához és azokkal összefüggő szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, és nem foglalják magukban az államnak a közhatalom birtokában ellátott tevékenységét.” „[A] legfontosabb közszolgáltatások az egyes országok alkotmányaiban manifesztálódnak alapjogként. A szolgáltatást az állam jogi úton, meghatározott eljárás keretében minősíti közszolgáltatásnak, s ezt a szolgáltatást az állam nyújtja, finanszírozza vagy szabályozza.”¹⁵

A közszolgáltatás fogalma alá tartozó szolgáltatások körét még jobban szét lehet bontani és fel lehet sorolni. Ezeket tehát vagy állami feladatként határozzák meg jogszabályok segítségével, vagy szigorú állami szabályozás alá esik a biztosításuk.

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény alapján a közszolgáltatások vonatkozásában biztosítani kell az egyenlő hozzáférés elvét. „A közszolgáltatás egyenlő eséllyel hozzáférhető akkor, ha igénybevétele - az igénybe vevő állapotának megfelelő önállósággal - mindenki, különösen a mozgási, látási, hallási, mentális és kommunikációs funkciókban sérült emberek számára akadálymentes, kiszámítható, értelmezhető és érzékelhető; továbbá az az épület, amelyben a közszolgáltatást nyújtják, mindenki számára megközelíthető, a nyilvánosság számára nyitva álló része bejárható, vészhelyzetben biztonsággal elhagyható, valamint az épületben a tárgyak,

¹⁴ HORVÁTH M. Tamás: Közszolgáltatások szervezése és igazgatása. Tankönyv a köztisztviselők továbbképzéséhez. Budapest, 2007, 3–12.

¹⁵ HOFFMAN István: Önkormányzati közszolgáltatások szervezése és igazgatása. ELTE Eötvös Kiadó, 2009, 15–30.

berendezések mindenki számára rendeltetés szerűen használhatók és a szolgáltatások egyformán igénybe vehetők."¹⁶

A vasúti közlekedést a vak, vagy gyengén látó utasok 90%-os kedvezménnyel vehetik igénybe; az ehhez szükséges igazolvány megléte fontos (MÁK igazolvány vagy az MVGYOSZ által kiállított arcképes tagsági igazolvány). A vakvezető kutyáik pedig ingyen utazhatnak Magyarországon, amennyiben a vakvezető kutya rendelkezik a MATESZE által kiállított igazolvánnyal. A látás sérült személy és egy kísérő személy szintén 90%-os kedvezményben részesül.

1. ábra MVGYOSZ Tagsági Igazolvány

2. ábra MÁK Igazolvány

A Helyi Érdekű Vasúton (azaz HÉV-en) való utazás a látássérültek, illetve az őket kísérő személy, vagy a vakvezető kutya számára Budapest közigazgatási határán belül ingyenes. Budapest közigazgatási határának átlépését követően a látássérült és kísérője 90%-os kedvezményre jogosult, míg a vakvezető kutya továbbra is ingyenesen utazhat.

3. ábra Artúr hivatalos igazolványa

A MÁV és a GYSEV aláírta az 1997-ben megkötött, és 2005-ben módosított IUR egyezményt, amely a látássérültek és kísérőjük vasúti utazásáról szól. A szerződést aláíró országok valamelyikében lakóhellyel rendelkező, és ezek valamelyikébe utazó látássérült

¹⁶ NYIKOS Györgyi – Soós Gábor Gergely: A közszolgáltatás-szervezés, a közfeladat-ellátás stratégiai szervezési ismeretei, Dialóg Campus Kiadó, 2017. 67–73.

személy vakvezető kutyája, illetve kísérője ingyenesen utazhat, feltéve, hogy a térítijegyet a fogyatékossgot igazoló dokumentumot kiállító országban vásárolták. A gyakorlatban az egyezményt nem alkalmazzák az olyan kiegészítő díjakra, mint a helyjegy vagy hálókocsijegy, ezeket mindkét utasnak teljes egészében ki kell fizetnie.

A helyi tömegközlekedési eszközöket a látássérült, illetve kísérője vagy vakvezető kutyája ingyen veheti igénybe. A taxi rendelés esetén a vakvezető kutya szállításának igényéről a szolgáltatást nyújtó taxi társaságot előzetesen tájékoztatni kell. Mivel nem minden taxis enged kutyát az autójába így előre kell egyeztetni. A kutyák behozatalát és kivitelét illetően Magyarországon az európai uniós jogi szabályozást kell alkalmazni.

A gyakorlati tapasztalatok alapján több helyen volt már gond, hogy a nem teljesen egyértelmű jogi szabályozás miatt a vakvezető kutyákat az egészségügyi intézményekben nem látták szívesen, az adott esetben pedig a „négylábúakat” be sem engedték. Ezt a problémát orvosolta a következő jogszabálmódosítás.

Jelenleg a segítő kutya – köztük a vakvezető kutya – gazdájával a lakosság elől elzárt területek kivételével az 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) 4. § f) pontja szerinti közszolgáltatást nyújtó szervek, intézmények, szolgáltatók területére és egyéb, mindenki számára nyitva álló létesítménybe bemehet, ott tartózkodhat. Ott tartózkodáson természetesen a kutyával való közlekedést is érteni kell (27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet.) A kutya tehát gazdájával együtt tartózkodhat – egyebek mellett – a közforgalmú tömegközlekedési eszközökön, üzletben, ideértve az élelmiszert árusító üzletet és a vendéglátó üzletet is, bevásárlóközpontban, piacon, oktatási, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézményben, hivatalokban, közfürdő területén, állatkertben stb.

Hiába, hogy az egészségügyi intézmény is közszolgáltatásnak minősül, mégis több esetben előfordult, hogy a vakvezető kutyát az egészségügyi intézmények területére nem engedték be. Ennek oka feltehetően azon szabályozásbeli hiányosságban is keresendő, amely alapján a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról rendelkező törvény szerint az egészségügyi szolgáltatás is közszolgáltatásnak minősül, ugyanakkor a fent említett SZMM-rendelet látogatható helyszíneket rögzítő, egyébként csak példálózó felsorolásban az egészségügyi intézmény nem szerepelt. Bejelentések alapján az alapvető jogok biztosa is vizsgálta a segítő kutyákra vonatkozó most részletezett szabályozással kapcsolatos anomáliát, és úgy foglalt állást, hogy az ebben a formában megnehezíti az irányadó rendelkezések megfelelő értelmezését, alkalmazását.

A 2020. február 9-től hatályos, egyes szociális és fogyatékossgügyi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról szóló 4/2020. (II. 6.) EMMI rendelet 22. §-ában foglalt módosító rendelkezés ezt a problémát kívánta orvosolni, amennyiben a segítő kutyával látogatható helyszínek között mostantól az egészségügyi intézmények is szerepelnek.

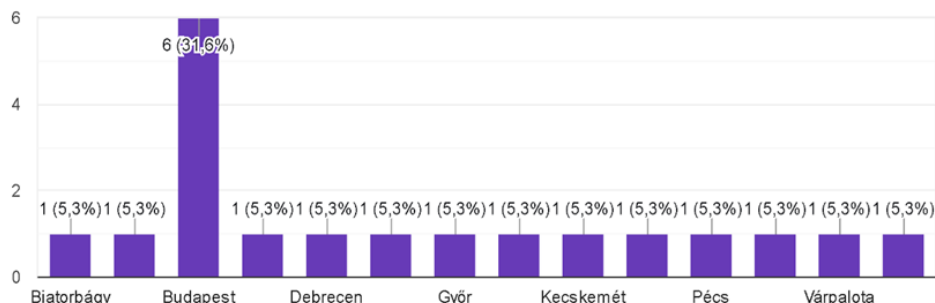
Összegezve a szabályozás most már egyértelmű abban a tekintetben, hogy a segítő kutya gazdájával együtt az egészségügyi intézménybe is bemehet, ott tartózkodhat. Ez az eset jól leírja, hogy amíg nem foglalták írásba, hogy az egészségügyi intézményre is vonatkozik addig nagyon is megnehezítette a látássérült és vakvezető kutyájával való eljutást például, hogy az adott személy részt vehessen egy orvosi kivizsgáláson.¹⁷

A tanulmány elkészítéséhez empirikus kutatás is lefolytatásra került, amely érdekében interjúk és online kérdőív készítésére került sor, olyan személyekkel, akik látássérültek, vagy vakok és vakvezető kutyával közlekednek az egész országban.

¹⁷ Látássérültek Regionális Közhasznú Egyesülete

Lakóhely:

19 válasz

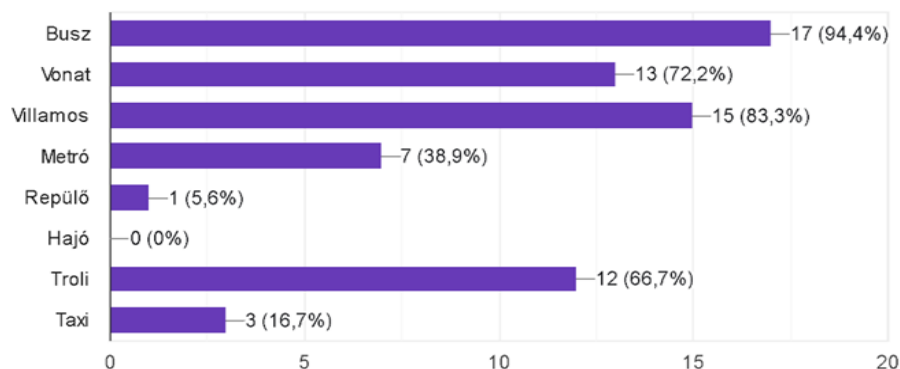

4. ábra: saját készítés

A lakóhely szempontjából jól látható, hogy az ország több régiójából érkezett kérdőív kitöltés, vagy interjú. Az is látható a grafikonon, hogy a legtöbb ember, akinek vakvezető kutyája van Budapesten él, de van néhány vidéki városban élő válaszadó is. Az is levonható következtetésképp, hogy a legtöbb válaszadó vakvezető kutyával élő ember nagyvárosban él.

Milyen tömegközlekedési eszközöket használ?

18 válasz

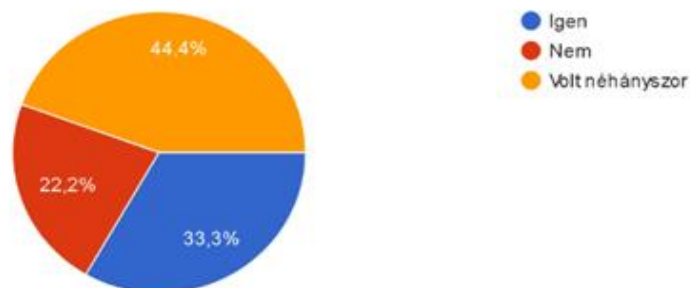
5. ábra saját készítés

A látássérültek által használt tömegközlekedési eszközök

A diagramból jól látható, hogy melyek azok a tömegközlekedési eszközök, amelyeket a legtöbbet használják a vakvezető kutyával közlekedők, itt nevesíthető a busz, a troli, a villamos és a vonat. A legkevesebbet pedig a hajó, taxi, repülő, metró, amely abból is adódik, hogy maga a megközelítés is nehéz, vagy majdnem lehetetlen.

Érte bármilyen negatív eset az utazásai közben?

18 válasz

6. ábra saját készítés
A negatív esetek aránya

A diagram arra ad választ, hogy a legtöbb embert ért már negatív eset abból adódóan, hogy vakvezető kutyával közlekedik, valamint az is leolvasható róla, hogy a válaszadó látássérült személyek közül 3-4 fő volt, akiket nem ért negatív eset. Úgy gondoljuk, hogy annak ellenére, hogy nem reprezentatív a kérdőív, egyértelműen igazolható, hogy a negatív példák száma magas, ezért érdemes a témával szélesebb körben is foglalkozni.

6. Az elektronikus ügyintézés egy látássérült szemszögéből

Az online technológiák terjedése a közigazgatás szempontjából is jelentős változásokat hozott, például az elektronikus ügyintézés folyamatos fejlődésével. Ezzel párhuzamosan megnőtt az ügyfelek igénye is az ilyen jellegű fejlesztések érdekében, azonban a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az elektronikus ügyintézés biztosító látássérült ügyfelek számára sok esetben használhatatlan ez a fajta ügyintézési lehetőség - sőt, ha kizárólag ez a fajta ügyintézési mód biztosított hozzáférhetetlenné válik számukra.¹⁸

A Magyar Vakok és Gyengén látók Országos Szövetsége 2021-ben kezdeményezte az elektronikus ügyintézési felületek üzemeltetőit, hogy a látássérült személyek számára a hozzáférhetőségi hiányosságok okán orvosolják a problémákat.¹⁹

A közsférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2018. évi LXXV. törvény 3. § (1) bekezdése egyértelműen rögzíti, hogy a közsférabeli szervezet honlapját és mobilalkalmazását úgy köteles kialakítani és folyamatosan működtetni, hogy a felhasználók számára akadálymentesen érzékelhető, kezelhető, érthető és informatikai szempontból stabil legyen.²⁰

¹⁸ Országgyűlés Hivatala: Az online tér akadálymentessége. Infojegyzet 2022. https://www.parlament.hu/documents/10181/63291245/Infojegyzet_2022_18_akadalymentes_online_ter.pdf/8e3e33b7-23be-a6fe-ee96-5da97da8ccf8?t=1666339365852 (letöltve: 2022. október 16.)

¹⁹ Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége: Hozzáférhetőbbé váltak egyes elektronikus ügyintézési felületek <https://www.mvgyosz.hu/hirek-hu/hozzaferhetobbe-valtak-egy-es-elektronikus-ugyintezesi-feluletek/> (letöltve: 2022. november 14.)

²⁰ 2018. évi LXXV. törvény a közsférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/2102 irányelve (2016. október 26.) a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló 2016/2102 irányelve (2016. október 26.) egyértelműen előírta a közszféra honlapjainak akadálymentesítését. Az irányelv arra ösztönzi a közszférabeli szervezeteket, hogy minden tartalmat tegyenek akadálymentessé. Ennek ellenére nem volt elvárás az, hogy a közszférabeli szervezetek honlapjain és mobilalkalmazásain kizárólag akadálymentesített tartalmak jelenhessenek meg, azonban amennyire ez észszerűen lehetséges, akadálymentes alternatívát is nyújtania kell honlapján vagy mobilalkalmazásán belül.²¹

A közszférabeli honlapok és mobilalkalmazások akadálymentességéről szóló 2018. évi LXXV. törvény értelmében ezen webes felületeket legkésőbb 2020. szeptember 23-áig kellett volna mindenki számára egyenlő eséllyel hozzáférhetővé tenni, azonban egyértelműen látható, hogy sajnálatos módon nem sikerült eleget tenni ennek a jogszabályi előírásnak.

Az MVGYOSZ észlelte, hogy az akadálymentesítés hazánkban 2021 tavaszáig nem történt meg, ezért felkereste a Belügyminisztériumot, illetve a Minisztérium ilyen jellegű online felületek üzemeltetéséért felelős szervezeti egységét, a Kormányzati Informatikai Fejlesztési Ügynökséget (a továbbiakban: KIFÜ) és az érintett gazdasági társaságokat. A szövetség érdekvédelmi tevékenységére azt a tájékoztatást kapta, hogy az akadálymentességi hibák kijavítása elkezdődött, és a következő nagyobb rendszerfrissítéssel már a javított verziókat publikálják.

Az EPapír, a védettségi igazolványok igénylésére szolgáló felület, illetve a Rendelkezési Nyilvántartás weboldala kapcsán külön tájékoztatást kapott a szövetség, hogy a felmerült akadálymentességi hibákat a fejlesztésért felelős szerv részben vagy egészben kijavította, és ezeket az üzemeltető jóváhagyta.

Létrehozták az EPapír új, akadálymentességi tanúsítvánnyal is rendelkező felületét, a védettségi igazolványok igénylésére szolgáló felület esetében a sablonok optimalizációja már korábban megtörtént, a teljes akadálymentességhez azonban a SZÜF-iFORM űrlapkitöltő rendszer frissítésére van szükség, amely már szintén folyamatban van.

A gyakorlati tapasztalatok azonban sajnálatos módon ettől eltérő hírekről számolnak be, például a hivatkozott online felületek használhatóvá váltak, de az egyenlő esélyű hozzáférhetőség az elvileg akadálymentesített EPapír oldal esetében is csak részben valósul meg, és egyes funkciók továbbra is nehezen használhatók.

A hétköznapiakban emellett számos akadály megjelenik például az online vásárlás esetén is, hiszen a látássérültek egy szövegfelolvasó szoftver segítségével navigálnak az interneten, így számunkra elvész minden olyan kép, amely mögé az oldal készítői nem illesztettek szöveges tartalmat. Például, ha egy kosár ikonra kell kattintani a vásárlás véglegesítéséhez, máris elakadt a folyamat. Az ilyen hétköznapi "apró" problémák jelentősen megnehezítik a látássérült személyek mindennapjait. A hazai jogalkotó természetesen próbálja orvosolni ezeket a problémákat, jelenleg "A cselekvő fogyasztóvédelem érdekében szükséges egyes törvények módosításáról" szóló, T/1618. számú törvényjavaslat tárgyalása van folyamatban, ami megoldást jelenthet az ilyen fajta nehézségek ellen.

²¹ Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/2102 irányelve

7. Összegzés

A kutatás arra mutatott rá, hogy a vakvezető kutyák vonatkozásában számos hazai és nemzetközi jogszabály, és egyezmény létezik, azonban a gyakorlatban számos problémát tapasztalhatunk. A legtöbb probléma megoldását úgy gondoljuk az jelentené, ha országosan komolyabb érzékenyítés valósulna meg. Erre hazai jó gyakorlat a következő példa, ami már négy évvel ezelőtt kezdődött Székesfehérváron, ahol a mai napig működik a SZÉP²². Ezt a programot más megyeszékhelyeken is érdemes lenne elindítani. A projektben a többi megyeszékhelyen is egy látássérült és vakvezető kutyusa tartaná az érzékenyítést és ezzel ki küszöbölnénk azt, hogy nem lesz olyan megye vagy település, ahol nem ismerik a segítő kutyákat.

²² Székesfehérvári Érzékenyítő Program <https://www.szekesfehervar.hu/szep> (letöltve: 2022. november 14.)